

БІБЛІОТЕКА КАТОЛИЦЬКОЇ АКЦІЇ
Ч. 7

БОГДАН КАЗИМИРА

Монсіньор Аделяр Лянжевен і українці

MSGR. A. LANGEVIN AND UKRAINIAN CANADIANS

Едмонтон, Алберта
1952

Ч. 9/52.

Позволяється друкувати.

Від Єпископського Ординаріату.

† НІЛЬ, Єпископ.

Едмонтон,
7. лютия 1952.

ВСТУПНЕ СЛОВО

В ювілейному році 60річчя поселення українців на канадійській землі "Українські Вісті", тижневик в Едмонтоні, помістили в 1961 р. чотири мої статті, в яких я старався представити постать Монс. Аделяра Лянжевена, Архієпископа зі Ст. Боніфас, та його старання допомогти українській спільноті в цій країні.

Сьогодні ці статті появляються окремою книжечкою. Вони далеко не повні, щоб дати ясний образ праці великого канадійського патріота і щирого приятеля українців. Це тільки деякі сторінки з його діяльності, або діяльності людей, що з ним співпрацювали.

Статті ці писав я на підставі недрукованих дотепер документів, які знаходяться в архівах архієпископства у Ст. Боніфас, Іх Ексц. Кир Ніля, оо. Облятів в Едмонтоні, архіву о. П. Жана ЧСВВ, або оповідань наочних свідків, як напр. о. д-ра А. Сабурена тощо. Це причинки до історії поселення українців, зокрема українців католиків, у Канаді.

Читаючи різні архівальні документи, я бачив, з якою увагою ставився ВПреосв. Аделяр до українських поселенців. З цих документів я побачив теж, як багато кривди зробили йому деякі з наших "патріотів", які хотіли "переконати" українську спільноту, що будьто би латинська церковна Ієрархія Заходу Канади хотіла наших людей денаціоналізувати, латиншити, французити чи щось подібне. Подекуди тим людям удалося навіть збирати овочі своїх "аргументів", насправді ж наклепів, бо вони вводили в блуд менше свідомих і так розбивали нашу релігійну єдність.

Про євангельську любов ближнього латинської церковної Ієрархії супроти українського поселенця в Канаді переконливо говорять записані сторінки різних листів, писем, меморіялів, звітів то-що.

Своє признання для цих піонерів-місіонерів Північного Заходу Канади склав найкраще і їх працю для українців оцінив не хто інший, а наш Великий Мятрополит Кир Андрей Шептицький у своєму меморіялі з 18. березня 1911 р., що його він розіслав тоді всім католицьким Ієрархам Канади. В одному

місці цього меморіялу галицький Митрополит пише так: "З найбільшим признанням мушу згадати на цьому місці шляхетні апостольські старання єпископату Північного Заходу Канади, щоб прийти з допомогою українцям... Світське духовенство, оо. Обляти та оо. Редемптористи Північного Заходу, завжди йшли з поміччю українцям там, де вони не мали чи своєї церкви, чи своїх священників. Ці шляхетна посвята латинських священників, що перейшли на український обряд, як теж їх апостольська праця гідні подиву".

Базуючись на праці минулого і конфронтуючи теперішність, нам треба йти з піднесеним чолом у майбутнє. "Майбутнє українців (у Канаді) — писав бл. п. Митрополит у згаданому вже меморіялі — належатиме тому, хто потрапить збудити і керувати водночас великим соціальним, національним і релігійним рухом, що поведе всіх українців цього покоління або найближчого сюди або туди". Ці слова Митрополита Андрея, написані 41 років тому, ніколи не втрачають своєї актуальності. Їх можна теж уважати напрямними праці для канадійських українців у майбутньому.

Спільнота українців католиків у Канаді може похвалитися дійсно гарними осягами своєї праці. Ці осяги треба тільки розвивати, побільшувати і творити нові, пристосовуючи до нових обставин. Тоді змагання наших приятелів-неукраїнців і осяги перших українських поселенців дадуть ще кращі висліді. Вчімся зі сторінок українського поселення в Канаді! Працюймо так жертвенно, як працювали наші попередники, що залишили нам розорану ниву і свій заповіт.

* * *

Цю скромну книжечку присвячую саме тим нашим приятелям-неукраїнцям і тим українським піонерам, які перетривали всі бурі й лихоліття на канадійській землі та своєю невтомною працею довели до розбудови й закріплення української католицької Церкви в Канаді.

Автор

Меморіал Монс. Аделяра Лянжевена

В цій статті постараюся відкрити одну сторінку з життя канадійських українців католиків і розказати про дипломатичні заходи Монс. Аделяра Лянжевена в нашій справі. Основою служить мені його меморіал з 2. липня 1904 р., що його він зложив на руки австрійського цісаря Франца Йосифа у Відні.

Подібно, як до Європи їздили окремі висланники Пресв. Аделяра, церковні достойники, щоб шукати допомоги для перших українських поселенців у Канаді, так само виїхав літом 1904 р. сам Монс. Лянжевен у товаристві о. А. Лякомба, Генерального Вікарія. Одною з головних цілей цієї поїздки було відвідати Рим і Відень, щоб там домагатися моральної і матеріальної помочі для ведення душпастирської опіки над нашими людьми в Канаді. Дві високопоставлені особи канадійської церковної ієрархії були у Відні у цісаря Франца Йосифа, у міністра освіти і в начальника міністерства віровизнань.

Монс. Лянжевен перейшов до історії українських поселенців як той, що старався і дбав про українців католиків, які жили в тих часах у Канаді. Про нього

маємо написані широкі біографії і багато статей, розкинутих у періодиках, в тижневій та в щоденній пресі. Думаю, що добре буде пригадати собі деякі моменти з життя цього третього з черги Єпископа і другого Архієпископа дієцезії Ст. Боніфас, Ман., або — як у Вінніпегу говорять — "єпископства за ривером".

Молодечі роки

В родині нотаря Франца Теофіля Лянжевена в селі Сент Ізидор де Ляпрері (пров. Квебек) 23. серпня 1855 р. прийшло на світ дитя-хлопець, якому при хрещенні дали імена: Людвик Пилип Аделяр. Закінчивши класичні студії в 1875 р., він вбирає рясу і стає професором латинської мови в Малій Семінарії. У вересні 1878 р. вступає до Духовної Семінарії. 24. серпня 1880 р. одержує дяконські свячення і, як секретар Монс. Фабра, бере участь у його візитаційних поїздках. В душі молодого ентузіаста нуртувала думка вступити до монастиря, жити в спільноті і ще більше віддавати свої сили на славу Божу і спасення душ. Вибір упав на Чин Отців Облятів, у якому він одержав 24. липня 1881 р. чернечу рясу.

На різних постах

По складенні вічних обітів молодий Аделяр одержав 30. липня 1882 р. єрейські свячення. Тому, що мав великі проповідницькі здібності, його настоятелі призначають давати місії і реколекції по парохіях. Зсюди його любили і бажали мати в себе проповідником місій. Настоятелі Чину, добачивши його організаційний хист і глибоку побожність, призначають його в 1885 р. на директора Духовної Семінарії в Оттаві. На цьому пості він перебув 8 років.

1. липня 1893 р. переїхав з Оттави до Вінніпегу як вікарій місії Отців Обятів дієцезії Ст. Боніфас, яка тоді охоплювала дві провінції: Манітобу і Саскачеван з тим, що в Принс Алберт був Апостольський Вікаріят.

Будучи в Оттаві 8 років, о. Аделяр набув багато практики та поглибив своє богословське знання. В Оттаві він здобув докторат богословії, а будучи директором Духовної Семінарії і виховуючи чернече й дієцезальне духовенство, зглибив таємниці людської душі. Будучи водночас членом університетської ради, запізнався з багатьома трудними і заплутаними адміністративними справами. В листопаді 1893 р. став він парохом парохії Ст. Марі у Вінніпегу, однієї з двох парохій,

що існували тоді у Вінніпегу. Новий парох, який під час побуту в Оттаві добре вивчив англійську мову, міг якнайкраще виявитися зі своїх нових обов'язків. Однак 22-го червня 1894 р. помер Монс. Таше і дієцезія Ст. Боніфас залишилась без князя Церкви. Папа Лев XIII. своїм бреве а 8. січня 1895 р. іменував о. А. Лянжевена наслідником Монс. Таше.

На єпископському престолі

Підчиняючись волі Апостольської Столиці, о. Аделяр прийняв на себе цю гідність і дістав єпископські свячення 19. березня 1895 р. Від тої хвилини відкрилася нова сторінка в його житті. Канада, молода імміграційна країна, була багата на людей різних національностей, які об'єднували в одну сімю авторитет Апостольської Столиці, примаг Петра.

Спасення душ і збереження національного обличчя різних народів, що складаються на канадійську спільноту, були головними напрямними, що характеризували його працю як єпископа, дізніше як архієпископа. 15. червня 1915 р. настало між живими Монс. Лянжевеном, цього великого канадійського француза, відданого працівника у винограднику Христовім і водночас приятеля канадійських українців.

Характер меморіалу.

Хто входить до архієпископської палати в Ст. Боніфас, кожному спадає в очі образ, який висить по правій стороні на першому поверсі. Це відома репродукція в'язу Богдана Хмельницького до Києва, кисти мистця-малюра Івасюка.

Я довідався, що цей образ купили восени 1911 року о. Йосафат Жан, теперішній чернець-василіанин, та о. П. Ганьон у крамниці "Достава" у Львові. Це була пам'ятка з Галичини для Монс. А. Лянжевена, який так багато трудився для українських поселенців у Канаді. Цей образ вже від років прикрашує стіни архієпископської палати і кожному нагадує на часи важких змагань та співпраці канадійських українців і канадійських французів католиків.

Копія меморіалу Монс. А. Лянжевена знаходиться у двох примірниках в архівах у Ст. Боніфас. Вона писана рукою, як більшість усіх документів того часу. Треба припускати, що були дві редакції цього меморіалу, бо такі є дві, трохи різні копії. Кожна з них має 11 записаних сторінок, формату фоліо, з тим, що в одній є пороблені поправки та додане під сподом таке речення: "Хай великі святі Кирило і Методій прийдуть нам на поміч, щоб ми одержали від нашого

Спасителя Ісуса Христа через Непорочну Марію збереження віри в усіх установах українців Канади". Думаю, що справлений і повніший текст меморіалу вручено австрійському імператору, тому тепер ним покровитують.

Повний титул меморіалу звучить так: Меморіал про положення українців у Західній Канаді (Бритійській Америці), підданих Його Апостольського Маєстату імператора Австрії. Ті місця, в яких говориться про нашу спільноту, як про русинів, передаю нинішньою назвою: українці.

Меморіал має чотири уступи, в яких говориться про населення, небезпеки для віри й соціального порядку, що було зроблено, щоб запобігти цим небезпекам, і що залишається зробити.

Населення.

Найперше автор задержується коротко на кількості всіх австрійських громадян, що живуть у Канаді, і подає їх в числі 80 тисяч. Тут він зачисляє тих, які говорять по німецьки, мадярськи, польськи й українськи. Однак тому, що ціллю того меморіалу було вказати на положення українських поселенців, Треосв. Аделар докладніше зупиняється на українцях і подає, що їх було тоді приблизно 60 тисяч. Вони живуть головню в архідієце-

зії Ст. Боніфас, Ман. (30,000), у дієцезії Ст. Алберт, Алта. (20,000) і в Апостольському Вікаріаті Саскачевану (10,000). Даліше Преосвящений стверджує, що напевно число українців дійде до 100 тисяч, або навіть його перейде, коли брати до уваги, що кольтонізаційний рух збільшиться.

Небезпеки для віри українців і для соціального порядку

Два вороги настулають на українців у Канаді. Це схизма та ересь. Схизму піддержує Серафим, ересь — дві протестантські секти: методисти і пресвітеріяни. Вони підходять до проблеми дуже зручно і всю свою увагу звертають на дітей галицьких батьків.

А. Схизма. Її поширює відомий Серафим, що покликається на свої єпископські свячення в Царгороді одним з єпископів, що помер два роки тому. Він злочинно старається створити українське національне духовенство, "викропивши" яку 60-ку священників для дієцезії Ст. Боніфас та деяких для Алберти й Саскачевану. Ті ніби-священники кидаються на українську спільноту мов вовки на свої жертви. Вони подекуди знаходять успіх, бо ідеї національної церкви заходять до Канади зі ЗДАмерики. Однак безшабашність серафимців витворює серед більшості українців відразу. "Цей нарід

у своїй більшості в дуже побожний — каже Монс, Лянжевен — і, полишений сам собі, розшукує і приймає добрих священників, навіть латинського обряду, коли вони відповідають релігійним бажанням та працюють між ним з відданням і побожністю".

Іншим дуже зручним пляном Серафима було збудувати центральну церкву у Вінніпегу, столиці Манітоби. Вінніпег на числює 75 до 80 тисяч душ мешканців і є головним осередком цілої Західної Канади. Нема сумніву, що протестанти жертвували на цю ціль поважну суму грошей, бо більше як 250,000 франків.

Отці Василіяни та о. В. Жолдак кілька разів заявляли, що коли вибудують цю церкву і українці матимуть тільки малу каплицю, що з трудом може змістити 300 осіб, тоді напевно буде велика загроза для української спільноти.

Незабаром у Вінніпегу буде більше, як 2 тисячі українців. На них звертають очі всі українці Західної Канади. Вони всі вижидають доручень від о. В. Жолдака, візитатора для українців.

Б. Ересь. Протестантські секти: методисти і пресвітеріяни дуже добре розуміють, що перед працюючими й ошадними українцями є велике май-

Монс. А. Лянжевен, Архієпископ зі Ст. Боніфас,
приятель українців

бутне в Канаді, та що вони відиграють, скоріше чи пізніше, важливу роль на релігійному і політичному помі. Три роки тому (тобто в 1901 р.) ті секти рішили на своєму річному соборі здобути галицьких дітей. До того має послужити

виховання і навчання англійської мови. А два роки тому (тобто в 1902 р.) покликали до життя окремий комітет і поробили старання перед манітобським урядом, щоб одержати дозвід закладати виключно англійські школи між укра-

інцями. Тоді архієпископ зі Ст. Боніфас вплинув на католиків і вони скликали свої збори та рішили у своїй резолюції, щоб українських дітей навчати побіч англійської також рідної мови і в ній навчати їх катехизму.

Манітобський уряд зрозумів, що українські діти не належать ні до методистів ні до пресвітеріан і напевнив архієпископа зі Ст. Боніфас, що в школах будуть теж навчати української мови. В тих школах будуть учителями католики. Навіть призначено одного інспектора, який розумів по українськи, щоб організував шкільні дистрикти серед галицьких колоній. Одначе він зустрівся з великими труднощами, бо не міг дістати учителів-католиків, які мали б відповідні дипломи і говорили б добре і по українськи, і по англійськи.

Архієпископ піддає думку ці сареві, щоб він заохотив учителів, щоб вони приїздили до Канади. Їх напевно приймуть, коли вони тільки скоро навчаться англійської мови. В тому обіцяє допомогти сам архієпископ. Одначе трудність у тому, що не можна підшукати таких учителів і наклонити їх до виїзду.

У Вінніпегу та в інших центрах, де більшість становлять протестанти, школи не дістають підмоги від держави. Ка-

толицьке населення мусить платити такси на публичні школи. Щоб мати свої католицькі школи, католики мусять себе оподатковувати окремо. І ось понад чотири тисячі українських дітей не мають своєї школи. Уряд настоює, щоб їх навчати. Коли не найдемо — каже архієпископ — католицьких учителів, тоді уряд, не зважаючи на добру волю, муситиме надавати протестантських учителів, які знають тільки по англійськи. Методисти і пресвітеріани оснували тепер кілька шкіл, якими кермують молоді українці. Одначе для них головним "вірую" є гроші, які одержують від протестантів. Розіслано теж поверх 20 протестантських прічерів між українців, щоб їх навертати!

Що дотепер зроблено для українців

Від самих початків поселення українців у Канаді, головно ж від 1899 р., єпископат церковної провінції Ст. Боніфас старався знайти священників, які говорили по українськи. Найперше ними зайнялись Отці Обляти, що вели місіонарську працю між цими гарними людьми. Канадський уряд думав спочатку, що новоприбулі — це самі нез'єдинені. Нижні урядовці часто говорили до поселенців: "Тут у Канаді вже нема більше католиків, нема

священиків, що знають вашу мову, або є вашого обряду. Все треба робити так, як роблять англійці."

Двічі вислала церковна провінція Ст. Боніфас своїх представників до Австрії, щоб дістати священиків українців. Одночасно роблено подібні заходи в Римі, в Конгрегації для Поширення Віри.

Вислідом тих старань було, те що австрійський цар порозумівся з Конгрегацією в справі назначення візитатора для українців. Ним був о. Василь Жолдак, який прибув до Ст. Боніфас у 1900 р. Крім цього прибули з Галичини три оо. Василіяни під проводом о. Пл. Філяса, які переїхали до дієцезії Ст. Алберт. У 1903 р. прибули два інші оо. Василіяни, які залишилися у Вінніпегу. Ці прекрасні українські отці співпрацюють з оо. Облятами та з оо. Редемптористами, щоб зберегти українців у вірі. Про о. Пл. Філяса ЧСВВ Монс. Лянжевен висказується так: "Вчений і побожний о. Філяс, настоятель оо. Василіян у Канаді, зумів спинити в дієцезії Ст. Алберт дуже виразний рух, що прямиував до схизми."

Щоб допомогти українцям католикам, архієп. Лянжевен позичив 30 тисяч франків, щоб закупити терен, на якому вбудовано дім, в якому живе о. Жолдак та оо. Василіяни. Там

теж має бути збудована центральна церква. Одначе спроможність фінансової допомоги є дуже мала з уваги на те, що місійні терени ще не загошдарені і всю працю слід вести з дотацій, які приходять від Т-ва Поширення віри, жертв та оподаткувань вірних.

Що слід зробити для майбутнього

Найперше треба подбати про те, щоб збільшилося число українських безженних священиків. Бодай одного з них слід вислати до Вікаріату Монс. Паскаля. Крім цього, на думку ВПреосвященного, необхідно ще зробити такі три речі:

1. Вибудувати центральну церкву у Вінніпегу, бо від неї залежатиме в майбутньому розвиток католицтва, коли бажаємо, щоб ересь або схизма не мали впливу. Плїани тої церкви вже перевірили о. Жолдак та о. Філяс. Вона мала б коштувати яких 80 тисяч франків. Крім цієї церкви треба було б ще збудувати інші менші по колоїніях. Подібно, як у Вінніпегу, слід вибудувати подібні церкви ще в дієцезії Ст. Алберт та в Апостольському Вікаріаті Саскачевану.

2. Здвигнути центральну школу для українських дітей у Вінніпегу, бо католики: англійці, німці, поляки мають свої школи, які вдержують своїми засо-

бами. Українці, які ще не розпоряджають великими фінансами, не будуть спроможні побороти ці нові видатки. Все ж таки сепаратна школа є для них необхідною konieczністю. Вже на весну 1904 р. один з оо. Василіян відкрив школу в малому домі у Вінніпегу. Туди мають приїхати восени Сестри Служебниці, які працюють у дієцезії Ст. Алберт. І знову цей добрий пастир піддає думку, щоб вислати з Австрії дипломованих учителів, бо 4 тисячі українських дітей є без школи.

3. Оснувати у Вінніпегу добру українську газету. Німці і поляки мають вже свій католицький часопис, який діє на цілу Західну Канаду. Обидві газети повляються у Вінніпегу.

Ось так коротко представляються головні думки меморіалу. На закінчення Монс. Лянжевен подає ще такі дві завваги: Українці в Канаді покликані відограти важливу роль в релігійних і політичних справах. Вони незабаром одержать право голосувати, так як усі інші громадяни. Вони вже доволі численні і є на добрій дорозі здобути свою економічну незалежність. Вони теж мають глибоку віру і здорові ідеї. Це становитиме безмежне добро для Церкви і Канади.

Крім цього Преосв. Архієпископ робить запевнення, що

єпископат церковної провінції Ст. Боніфас зробить від себе все, щоб допомогти цим добрим людям не тільки тому, що вони є "вівцями того самого стада", але ще й тому, бо — "як останньо сказав Святіший Отець Папа Пій X — вони є нашими дітьми і ми повинні їх любити".

Нічим будуть, каже дальше Монсіньор, змучення, клопоти, прошеві видатки далеких і дуже утяжливих подорожей, коли тільки австрійський уряд зацікавиться цими людьми і візьме до уваги всі справи, вилужені в меморіалі. Їх слід розглядати в їхньому ієрархічному порядку: потреба церкви і центральної школи, висилка католицьких учителів та оснування газети.

Свій меморіал Монс. Лянжевен закінчує радістю з Апостольського Благословення Папи, побуту в Австрії, зрозуміння цісаря, великої доброти й допомоги високопоставлених церковних і світських австрійських католицьких особистостей. Це все дає йому надію, що "дорогі українці дістануть успішну поміч".

Закінчення

Напевно в багатьох наших читачів зродиться думка і вирине запит, чи ця утяжлива подорож Монс. Лянжевена дала сподівані висліді. Він їхав до Відня, щоб представити ціса-

реві положення українців у Канаді і зацікавити його та його дорадників їх великими потребами й наклонити їх до конкретної допомоги. Вона була потрібна під двома кутами: треба було матеріальної підмоги, щоб ставити чоло конкретним вимогам будня, і треба було моральної підмоги, щоб самому черпати сил та підкріплення в постійних змаганнях. Таку саму силу й підкріплення треба було дати нашим людям, що ставили чоло зазіханням різних "приятелів". Фінансової допомоги, ані допомоги в учителях канадійський ієрарх від австрійського цесаря не дістав. Про це довідуємося з його допоміжного записника, зладженого в Римі 18: липня 1908 р., якого копія знаходиться в архівах Ст. Боніфас. Там читаємо таке: "Я сам їздив до Відня в 1904 р., щоб виведати допомогу від Франца Йосифа, австрійського імператора. Українці є його колишні піддані. Однак я нічого не одержав, хоч мені обіцяно". Те саме довідуємося з документів комісії з 28. вересня 1909 р., яка підчас першого загального собору в Квебеку мала простудіювати українську справу і від себе подати кілька висновків.

Куди краще поставилися були до справи австрійські католицькі товариства. Це вичитуємо з кількох листів т. зв. "Леопольдінен-Штіфтунг" у Відні,

в яких видно старання зладити положення і своєю жертвою дещо допомогти. Президентом тої установи був єпископ Годфруа, діловим секретарем д-р Фердинанд Віммер.

Старання і труди церковної ієрархії західної Канади не пішли на марне. Ядро української католицької спільноти збереглося, скріпилося та зросло. Нині, в світлий ювілей нашого 60-річчя, бачимо наглядні успіхи минулих заходів і трудів, чим можемо почванитися. Без великої підмоги, але з глибокою вірою і муравлиною працею та жертвою наших світських і чернечих священиків, як теж кількох ентузіастів латинського клиру, що бачили в українському поселенні свого брата у Христі, при живій співпраці українських вірних, які з найбільшими трудами здобували собі належне місце в новій країні, що з часом стала їх другою батьківщиною, яку вони називали "Нова Україна", створено тверді і тривкі основи нашого життя на майбутнє.

Коли ми сьогодні хотіли б зробити тільки побіжний білянс видайности тої праці, то порівнюючи його з тим, за що змагався Монс. Лянжевен у своїм меморіалі в 1904 р., бачимо всю величину тих успіхів. Українська Католицька Церква в Канаді простягається тепер від океану до океану. Вона має

коло 250 священників. Тут діє теж 6 наших чернечих Чинів чи Згромаджень; існують і працюють свої школи, колеґії, виштовні інститути, лікарні, сиротинці, старечі доми, друкарні, пресові органи. Церков, місій і місійних станиць є коло 600. Розвивають широку акцію свої церковні і громадські організації мужчин, жінок і молоді. Маємо свою повну церковну Ієрархію, чотири Дієцезії-Ексархати і п'ятьох Ієрархів. В Українській Католицькій Церкві у Канаді є поверх 260 тисяч вірних.

На цьому тлі меморіял Монс.

Аделяра Лянжевена з літа 1904 р. залишиться назавжди дуже цікавим і цінним документом в історії канадійських українців католиків. Він вказує, з одного боку, яким ідеальним священиком і служителем і гарячим прихильником українського народу був його автор і, з другого боку, він учить нас, що тільки витривалою і пляною працю можна дійти до великих успіхів. Тому з найбільшим нап'яттям сил звертаймо далі нашу увагу на закріплення наших цінностей на канадійській землі! Це буде теж дороговказ для майбутніх поколінь.

* * * * *

Візитацияна поїздка о. Василя Жолдака

Нераз можна почути думку, що Преосв. Аделяр Лянжевен, Архієпископ зі Сент Боніфас, був справжнім керманичем нашої Церкви в Канаді впродовж 17 років. Таке твердження має в собі багато правди, бо дійсно від 19. березня 1895 р. себто від хвилини його єпископських свячень, аж до приїзду Преосв. Кир Никити до Канади, себто до 7-го грудня 1912 року, він організував, піклувався і дбав про розвій нашого релігійного і національного життя.

Преосв. Аделяр Лянжевен відразу зрозумів своє складне по-

ложення як латинського Єпископа і Єпископа для українців-католиків східного обряду. Легко-могло прийти, як дехто закидував, до колізії між латинським Єпископом і одночасно церковним зверхником для наших людей, що жили на території його просторії дієцезії. Одначе його священники-місіонарі, що працювали між нашими людьми, як теж він сам у своїх-письмах, промовах, проповідях закликав українських поселенців кріпко стояти при католицькій Церкві та держатися свого східного обряду,

який визнає Апостольський Престіл. Про таке наставлення Достойника з Сент Боніфас виразно говорять архівальні документи та різні публікації.

Старання про українських священників

Преосв. Лянжевен теж добре знав, що тільки українське духовенство змдже відповісти всім вимогам душпастирської праці між нашими людьми. Тому всю свою увагу від самих початків свого єпископства він звернув на те, щоб дістати до своєї дієцезії, що простягалася в тих часах далеко на Захід, українських католицьких духовників з Галичини. Однак знайти ідеалістів-місіонарів у тих часах було трудно. До того ж 12. жовтня 1894 р. Конгрегація Пропаганди Віри видала була рішення, що на місійну працю на американському терені можуть виїздити тільки безженні священники. З цього вийшла була велика трудність, бо в тих часах у Галичині було тільки 3% наших безжених священників і наші Владики не могли їх відпустити до місійної праці в Канаді, бо потребували їх у себе.

В серпні 1896 р. Монс. Лянжевен відбував свою подорож до Риму, робив т. зв. ад ліміна, значить: відвідував Апостольську Столицю (це мусить робити кожний єпископ що 5 ро-

ків, єпископи місійних теренів що 10 років) і просив Конгрегацію Пропаганди Віри, щоб йому дали місіонарів для українців католиків. У Римі порадили канадійському єпископові звернутися в цій справі до кардинала Сембратовича, що тоді був на митрополичому престолі у Львові. Преосв. Аделяр звернувся до Львова і його старання увінчались деяким успіхом. Наш кардинал вислав до Канади свого представника в особі о. Павла Тимкевича, який прибув до Едмонтону 8. квітня 1898 р., в саму нашу Великодню П'ятницю. Повних 6 місяців працював він у першій українській католицькій парохії на Стар та відвідував інші колонії де поселювались наші люди. Опісля о. П. Тимкевич повернувся до Львова, щоб здати звіт зі своєї поїздки та вказати на духовні потреби наших поселенців.

Та священники з Галичини все таки не приїздили. Тому Монс. Лянжевен вислав у 1898 р. до Галичини свого суфрагана Монс. Паскаля, Єпископа, з Принс Алберт. В тому часі митрополичий престіл був опорожнів, бо кард. Сембратович помер; і Монс. Паскаль не добився у Львові нічого. Повертаючись додому, він просив у Римі компетентні чинники, щоб допомогти вислати гр. католицьких священників до Канади.

Його запевнили, що нашим людям у Канаді допоможуть. І дійсно 21. жовтня 1899 р. прибув до Вінніпегу о. Дамаскин Поливка ЧСВВ, який збудував у тому місті малу церквочку в честь св. о. Миколая.

В лютому 1900 р. Монс. Лянжевен вислав знову свого представника до Європи, щоб він виклопотав наших священиків. Цим висланником був о. Альберт Лякомб, облят, місіонар на велику міру. Він відвідав Рим і Відень, столицю Австро-Угорщини. В Римі бачився з Папою Львом XIII, у Відні з цісарем Франц Йосифом. На руки цісаря він склав прохання, щоб Франц Йосиф, монарх і правний опікун українських поселенців у Канаді, допоміг дістати українських священиків-місіонарів на ці терени. Відповідь австрійського монарха була така, щоб канадійський місіонар їзав до Станиславова і поговорив з Преосв. Кир Андреем Шептицьким, що був уже назначений на львівський митрополитичий престіл по смерті Митрополита Куїловського. Послухав о. Лякомба ради цісаря і прибув до Станиславова, де його прийняв дуже прихильно Кир Андрей.

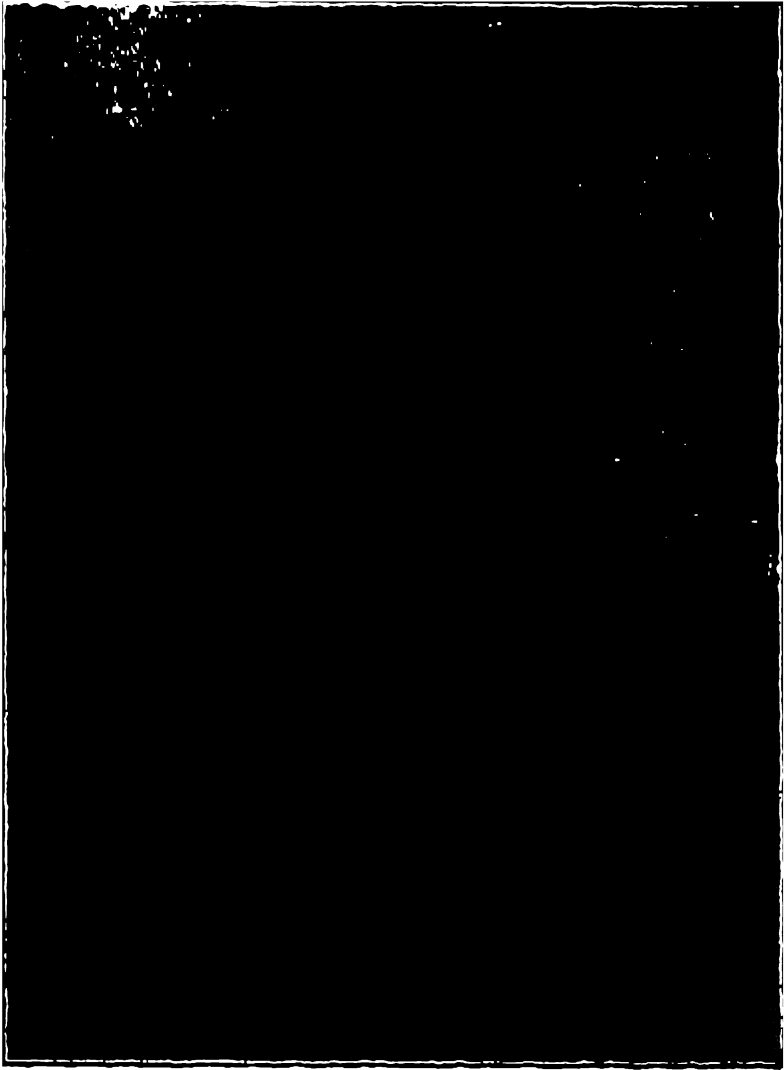
Приїзд о. В. Жолдака до Канади

Подорож о. Лякомба мала успіхи. Преосв. Кир Андрей вислав у 1901 р. до Канади свого

секретаря о. Василя Жолдака, що закінчив богословські студії в Римі. Його завданням було докладно приглянутися у Канаді і пізніше здати докладний звіт у Львові. О. Василь Жолдак відвідав усі головніші наші колонії в Канаді і повернувся у травні 1902 р. до Галичини.

Однак незабаром він був знову в Канаді. "Ле Кльош-де Сент Боніфас", двотижневик, що виходив у столиці Преосв. Лянжевена, приніс 1. 12. 1902 р. вістку: "Реверендіссім о. Василь Жолдак, Візитатор Галичан у Манітобі і цілій північно-західній Канаді", в якій, говорить, що Монс. Лянжевен проголосив 30. листопада 1902 р. в катедрі, що Апостольський Престіл назначив о. В. Жолдака візитатором для галичан у Манітобі і північному заході, щоб "він беріг інтересів Українців у цілій країні". При тому цей великий канадійський француз-патріот запевнив о. В. Жолдака у своїй допомозі, добрій волі його та його єпископів-помічників: Монс. Леґаля з Сент Алберт, і Монс. Паскаля, Апостольського Вікарія Саскачевану.

О. Василь Жолдак, візитатор для українців католиків Канади, північно-західної зокрема, взявся з повною енергією до своєї праці.

Андрей граф Шептицький, Львівський Митрополит
великий син Галицької Землі

Візитаційні поїздки

Сьогодні хочемо відкрити іншу сторінку з життя українців католиків Манітоби, використовуючи звіт з візитаційної подорожі о. Вас. Жолдака по наших місійних станицях Манітоби. Свою подорож він відбував від 5. січня до 24. вересня 1904 р., значить: вона тривала 8 місяців. У тому часі о. візитатор відвідав 18 місцевостей-колоній, в яких жили українські поселенці. Цей звіт наводиться тепер в архівах Архієпископства в Сент Боніфас. Це єдиний там офіційний документ з того часу.

З нього довідуємося багато про життя й побут наших людей, про їх релігійні змагання, будову церков, матеріальне забезпечення. Заторкнено там теж невідрадне шкільне питання, підривну роботу Серафима та його прихильників то-що. Звіт цей дуже цікавий, бо кидает в першій мірі світло на релігійне життя українського поселенця, що опинився в нових для нього обставинах і на новій землі, та становить важливий причинок до вивчення і пізнання історії української католицької Церкви в Канаді.

Роля Серафима та його помічників

1904 рік — це часи, в яких серед наших людей у Манітобі свавільно гуляли собі різні ви-

сланники Серафима. Невправду ролю відігравали теж деякі, що походили з українського середовища.

Бо Серафим, який подавався за єпископа, користав у той час з того, що нашого католицького духовенства було дуже мало, та обїхав майже всі скупчення, де жили українці. Він радив людям, щоб вони вибирали між собою двох або трьох, які вміють читати й писати, а він їх "викропить" у поли. При тому говорив, що його вислали до Канади східні патріархи, царгородський і єрусалимський, щоб він обороняв українців католиків перед французькими єпископами. Його завданням, твердив він, було боронити наш нарід зокрема перед латинським обрядом і десятиною, бо зчасом усі будуть мусіти перейти на латинське. До того їх примусять французькі єпископи, які заберуть церкви, вибудувані нашими людьми. Це були головніші аргументи російського пройдисвіта, який старався колотити серед нашої спільноти в Канаді. Його "аргументи" служать теж за аргументи до нинішнього дня деяким з відступників, які залюбки брехливо перекручують історичні факти і далі стараються ширити брехню, де тільки можуть. Одначе історія і саме життя виказують їхнє правдиве обличчя. Церква українців като-

ликів перейшла крізь вогонь проби, видержала всі ті атаки, розвивалася й розвивається далі, має свою повну церковну ієрархію, Канаду покрили сотні наших парохій, в яких гарно пульсує релігійне й національне життя. Однак тим, які засліпилися в ненависті, неможуть ніякі докази і вони напевно твердитимуть дальше і поширюватимуть ще довго свої фальші, бо їм нема вороття. Хто виховався в сліпій ненависті, той буде ненависть і брехню дальше поширювати. Маємо на це докази навіть з останніх днів. Та цим нам нема чого дуже перейматися. Для нас є святою істиною: наша Церква непотворна, за нами правда й остаточна перемога.

“Здобутки” серафимщини

В праці російського ошуканця великих розмірів Серафима, багато допомагав наш земляк Кирило Генник, агент еміграційного департаменту у Вінніпегу. Він надсилав Серафимові несвідомих людей, які приймали “свячення” від Серафима. За ці святотатські функції Серафим вимагав від кожного нововикропленого 50 доларів. Деякі фермери, які не мали під рукою грошей, мусли продавати пару бичків, щоб заплатити Серафимові. При допомозі Генника той же Серафим фабрикував своїх попів теж в еміграційному будинку, де він

також часто “служив”. Крім цього вище згадуваний Генник, при допомозі різних укритих капіталів, бо своїх на це напевно не мав, почав видавати газету “Канадійський Фармер”. Цю газетою він піддержував Серафима та час до часу поширював анархістичні і соціалістичні гасла. Він теж мав якусь кількість цієї газети в бюрі, в якому працював, і використовуючи своє становище еміграційного урядовця, насильно її розповсюджував між нашими людьми, вимагаючи \$1 на передплату.

Спочатку серафимські попи подавали себе за греко-католицьких священників, щоб у той спосіб баламутити нарід. Пізніше, зокрема коли приїхали оо. Василяни (1902 р.) та став робити свої поїздки о. Жолдак, вони навчали людей та вказували на обманство серафимців. Нарід бачив свої помилки, жалувал своїх учинків, покидав серафимців і повертався до рідної католицької Церкви. Та не зважаючи на великі труди наших отців місіонарів-піонерів, тяжко було в деяких околицях відразу переконати людей в їх мильному наставленню. Навіть у 1904 р. були околиці, де нарід ділився на два табори: одні проти Серафима, інші за ним. Ті, що були за ним, домагалися, щоб у наших церквах серафимські

попи служили богослужби і це було причиною, що в неділю приходило не раз до гострої виміни думок і навіть бійки, а пізніше до судових процесів. Так було напр. у Гімлі і Росбурні, Ман. Щойно рішучий о. Жолдак заборонив серафимському попові відправляти в нашій церкві по свято-таськи. В Росбурні на Великдень 3. квітня 1904 р. прийшло було до бійки, бо католики не допускали до своєї церкви серафимського попа.

Відвідини Стюартбирну й Аверстону

5. січня 1904 р. виїхав о. В. Жолдак з Сент Боніфас у свою візитаційну поїздку. Поїхав він на південь від Вінніпегу і прибув до Стюартбирну й Аверстону, що віддалені 50 миль від манітобської столиці.

У цих двох колоніях жило багато наших людей з Галичини і Буковини. Українців католиків у Стюартбирні було коло 400 родин, православних буковинців коло 200 родин. Більшість з них вже мали свої фарми. В Аверстоні було 80 наших родин. В обидвох місцевостях наші поселенці вибудували церкву. Мешканці Стюартбирну були заможніші і численніші, тому мали змогу справити всю церковну утвар, яку спровадили собі зі Львова. Зате поселенці в Аверстоні були бідніші

і не могли ще купити церковних риз, вони мусіли сплачувати банкові з Емерзон заборгованість, яку затагнули при будові церкви.

Серафим почав був свою диверсійну працю в цих двох колоніях, висвячуючи двох фармерів у попи. Навіть йому було вдалося двічі ввійти до церкви в Стюартбирн, бо говорив, що він греко-католицький єпископ. Одначе коли наші люди довідалися, хто він, заборонили йому вступу. Багато в тому допоміг їм сам о. Жолдак, який написав до них листа, пояснюючи, які обовязки мають католики супроти своєї церкви та Ієрархії. За це куди складніше було в Аверстоні. Там серафимський викропленець "служив" уже цілий рік у нашій церкві. Мешканці Аверстону довідалися про поставу людей із Стюартбирн і половина з них надернулася; інші, невироблені і несвідомі, держалися ще серафимських псевдо-попів. Неспокій і безладдя панували до 9. січня. На цей день о. Жолдак заповів свій приїзд; Це був саме час Різдва Свят. В церкві було багато людей, там був теж серафимський піп. Поважна частина вірних, що були в церкві, були по стороні о. Жолдака. З ним прибули були теж парохіяни із Стюартбирн.

Коли о. Жолдак зближався

до церкви, частина людей, збаламучених серафимщиною, виїшла напроти нього. Деякі були озброєні в ножі і запиталися, чого він приїхав до Аверстону. Відповідь о. Жолдака була така: "Цю церкву вибудовано, щоб у ній відправлялися католицькі богослужби. Ви покинули католицизм і тим самим утратили право до католицької святині. Я прийшов до вас на те, щоб вам сказати, що людина, яка думає, що є попом, і ви так думаете, ним цілком не є. Бо Серафим, який твердить, що його висвятив, не є і не був ніколи висвяченим єпископом, а тільки російським православним попом, якого вигнали з Росії. Документи про те, будьто би він має єпископські свячення, є звичайним фальсифікатом, виготовленим одним жидом з Одеси".

По таких поясненнях о. Жолдак без перешкоди ввійшов до церкви, де 4 години навчав людей, як вони мають поводитися в обличчі небезпек від псевдоєпископа та його прихильників, і як мають зберігати католицьку віру. По його проповіді був позитивний вислід. Нарід зрозумів, що йому грозить, і заборонив серафимському попові вступу до церкви. Він мусів повернутися пізніше до свого зайняття на фермі.

В Гонор, Кукс Крік, Брокенгед збаламучене населення спочатку прийняло теж серафим-

цїв. Одначе коли їх повчили, хто такий Серафим і його "священослужителі" — не хотіли їх вже більше бачити. В усіх трьох вище наведених місцевостях, як теж у Сифтоні, Веллей Ривер, Етелберт і Гилберт Плейнс, були вже наші церкви. "Треба ствердити — пише у своєму звіті о. Жолдак, — що у всіх колоніях нарід радо слухає проповіді католицьких священників і з обуренням відкидає безвірків (схизматиків)".

Українці в Ессінбой і Лягбергу

6. квітня того ж року о. В. Жолдак переїхав на територію Ессінбой. Там в околиці Йоркстону жила поважна кількість греко-католицьких поселенців. У цій околиці вже діяли 4 поли. Між ними був теж уроженець москаль, що називався Зайцев. Тут вони також послуговувались підступом; бо тільки так могли ошукувати нарід. Між іншим ці попи говорили, що їх вислав працювати між українцями католиками Митреподит Шептицький. Один між тими чотирьома попами був агентом Домініон Ленд Офісу в Йорктоні. Він називався Іван Комарницький. Через свою працю агента він був у постійному звязку з нашими людьми і впливав на них, щоб зрадили правдиву віру та намовляв до русофільства. По-

го чомусь вважали за начальника над іншими попами, що були в тій околиці. Він навіть сягав за насилля і застрашував людей, кажучи, що має поміч від уряду. "Коли хтось не захоче — говорив він — прийняти попа, то його покарають. А коли українці католики вбудують церкву коло церкви попів, то він її замкне".

13. квітня о. Жолдак переїхав до Салтквотс, залізничної станції СРР-у, щоб відвідати своїх вірних, які жили 25 миль на північний схід від цього місця. Їхня пошта називалася Лягберг. Там було коло 100 наших родин і — як стверджує о. Жолдак — вони жили в добрих матеріальних умовах. Деякі з них вже мали 30-50 акрів виробленої землі, десяток худоби і коней. Перші наші люди прибули в ті околиці коло 1897. р. В цій колонії була церква, що могла помістити яких 200 осіб, збудована на землі, яку подарував один український фармер (7 акрів).

Чотири дні, тобто до 17-го квітня, проповідував і навчав о. Жолдак рано і ввечером яких 60 до 70 осіб. Навіть ті, які жили 4 до 5 миль від церкви, старалися прибути, щоб почути слово Боже. В суботу ввечером сотня людей приступила до сповіді, щоб у неділю запричашатися. "Наші люди в цій околиці — каже о. Жолдак — є дуже привязані до католиць-

кого віровизнання". Два попи, батько і син, яких викротив Серафим, живуть у винаймленому бараку, полишені всіми, бо нарід не хотів їх слухати ні відвідувати їх релігійних церемоній.

Той самий ів. Комарницький, про якого була мова вище, приїхав був теж в околицю Салтквотс з трьома попами, щоб вони посвятили церкву. Тут він теж надужив свого становища, оповідаючи, що є державним висланником. Не зважаючи на наявний терор і застрашування, нарід не допустив до профанації українсько-католицької святині і Комарницький зі соромом мусів цю околицю покидати.

Побут на заході від Вінніпегу

11. липня 1904 р. о. Жолдак відїхав яких 170 миль на захід від Вінніпегу. Він поїхав до Шол Лейку, Елфінстону, Росбирну і Снейк Кріку. У цих чотирьох місцевостях-колоніях жило дуже багато наших людей. Яких 440 родин мали вже свої фарми. Одначе земля не була врожайна і населення жило в ненадто сприятливих господарських обставинах. Хоч їх життя було бідне, то "вони держаться віри і є привязані до церкви." Кожного дня під час візитації нарід сходився, щоб послухати проповідей і навчань. До сповіді приступи-

ло 300 осіб, було теж 20 дітей до хрещення.

В Шол Лейку, 15 миль на північ від СПР-ської стації, була наша церква, яка мала ще \$425 довгу до сплачення. В трьох інших колоніях, Елфінстоні, Росбирні і Снейк Кріку, не було ще збудованих церков, але в кожній колонії було вже місце, 6 акрів, на якому мала стати святиня. В Елфінстоні і Снейк Кріку люди ладилися до будови з весною 1905 року.

В своєму візитаційному звітці о. Жолдак стверджує ще один відомий факт, що в ніодній відвіданій ним колонії, де живуть українці, нема школи. Це негативно впливає на дитвору, яка виростає серед примітивних обставин. Це дуже відомно відбивається взагалі на нашій спільноті і місійному розвою.

8. серпня переїхав о. Жолдак 132 милі на захід від Вінніпегу. Він прибув до Брендону і там задержався до 15. того ж місяця. В Брендоні в тому часі жило яких 50 українських родин, і щонайменше 20 з них мали вже свої власні хати. Тут, подібно як і в Вінніпегу, багато наших хлопців і дівчат працювали в англійських родинах. Інші найшли собі зайняття при залізничних роботах на стації у Брендоні або виконували якусь працю в самому місті. Ма-

теріяльне положення тих людей було задовільне.

В Брендоні не було ще нашої церкви. Це положення хотіли використати серафимці та обіцялися побудувати церкву коштом відступництва наших людей. Така постава серафимців була одною з причин, що о. Жолдак спішив у ті околиці, щоб запобігти небезпеці. Його місія була легка, бо наряд ще не був збаламучений. У своїх проповідях о. Жолдак вказував на сумні наслідки, які потягає за собою зрада віри предків. Воднораз йому вдалося заохотити людей до будови власного храму і на ту ціль він зібрав \$100. За ці гроші куплено 4 лоти, що мали коштувати \$300. Один парохіянин зобов'язався збирати грошеві пожертви, щоб можна було незабаром купити потрібний матеріал до будови. З радістю звітує о. Жолдак, що "за три чотири тижні приступлю до будови. Я дуже задоволений з вислідом моєї поїздки та надіюся, що попи вже більше не прийдуть зі своєю пропагандою до Брендону."

В Брендоні він висповідав і запричашав 40 людей, охрестив 2 дітей і 5-ом уділив Тайни Миропомазанья.

18. серпня неструджений о. візитатор прибув до Франкліна, стації СПР, яких 70 миль на захід від Вінніпегу, щоб і

тут відвідати наших людей, які поселилися 14 миль на північ від тої стачії. Їхня колонія і пошта називалися Ганс Велий. Там жило 70 наших родин і матеріальний їх стан був задовільний. Фармери доставляли дерево до Франклина і заробляли доволі грошей. Земля ще не була пригожа під рільництво, бо околиця гориста і багато лісів. Та проте деякі з тих родин мали вже яких 5 до 10 акрів виробленої землі. Більшість з цих українців прибула туди коло 1898 р. Вони дуже привязані до католицької Церкви. Ніхто не хотів чути про серафимських попів. Один поселенець подарував 2 акри землі під церкву, населення приступило до її будови і о. Жолдак надіявся, що за яких 3 до 4 місяці церква буде вибудована. Вона зможе помістити 350 до 400 осіб. Люди купили теж 2 акри землі від гадсонбейської компанії під цвинтар. Свій 2-тижневий побут у Ганс Велий о. Жолдак використав на душпастирську працю. Він висповідав і запричашав 250 осіб і кожного ранку проповідував. Його слухало в будні яких 60 осіб. У неділю 4. вересня відправив він співану Сл. Божу в незакінченій ще церкві, на якій були присутні всі вірні. На другий день перевів катехизацію хлопців і дівчат 8. вересня повернувся він до Ст. Боніфас.

Але 12. вересня ми бачимо його вже у Веллей Ривер. Там поселилася була яка сотня наших родин, які мали свої фарми і жили доволі заможні. Деякі з них виробили вже 40 до 50 акрів землі. Найбільше наших поселенців прибуло в ці околиці коло 1896 р. Вони вже збудували були дерев'яну церкву на 250 до 300 осіб. Люди придбали теж потрібне церковне устаткування. На церкві не було довгу. Він там висповідав і запричашав 150 осіб.

Поворот до манітобської столиці

24. вересня о. Василь Жолдак, візитатор українців католиків у Західній Канаді, був знову в Ст. Боніфас і 30. жовтня 1904 р. передав свій звіт з візитаційної поїздки до архієпископської канцелярії.

З цього звіту бачимо ясно, що українські поселенці працею своїх рук доходили до економічної незалежності і творили основи дальшого розвитку. Вони, коли тільки ставали економічно незалежними, старалися про будову церков, тих твердинь, що охороняли наш нарід перед загрозою впродовж історії. Вони, сини землі, були консерватистами. До їх середовища мали трудний доступ різної масти провідисвіти. Коли навіть їм вдалося когось заманути до себе, тоді над нашою католицькою

спільнотою, чувало нечисленне в тих часах українське духовенство, що теж ділило долю й недолу перших піонерів. А хто таки відпадав від нашого середовища, той ішов поза скобки нашого життя і гинув в чужому морю.

О. Василь Жолдак — перший візитатор для українців католиків у Канаді, своєю місієюю працею ставив тверде підложжя під дальший розквіт нашого релігійного й національного життя в цій державі і так писав світлі сторінки нашої історії на канадійській землі.

Благословення церкви св. о. Миколая

Нераз бувають в житті хвилини великої історичної ваги, які забуваємо, а які слід пригадати, щоб на них учитися, як поступати в майбутньому. Одним з таких моментів було безперечно благословення церкви св. о. Миколая у Вінніпегу, що його довершив 15. січня 1905 р. о. Плятонід Філяс ЧСВВ у присутності Ексі. Преосв. Аделяра Лянжевена, Архієпископа з Сент Боніфас.

Преосв. Лянжевен — це особистість латинської церковної ієрархії, яка займає окреме місце в історії українців католиків на канадійській землі: Багато справ з його життя і праці для нас невідомі, багато пішло в забуття. Одначе про дні слави, дні змагань і продуманої його праці для добра нашої Церкви нагадують нам архівальні документи, що, присипані порохом, ждуть тої хви-

лини, коли зможуть промовити до нащадків і пригадати їм, як їхні предки тут у Канаді творили нове життя, якого осягами сьогодні радіємо і гордимося.

Місіонарська діяльність о. П. Філяса ЧСВВ і його співбратів, змагання українців католиків будувати своє релігійне й національне життя вимагають теж окремого обговорення. Багато є ще невикористаних матеріалів, що ждуть на опрацювання і публікацію. Одначе це не є темою сьогоднішньої статті. Сьогодні хочу тільки пригадати ті святочні хвилини, що їх переживали українці католики Вінніпегу й околиць дня 15. січня 1905 року.

15. січня 1905 року — це безперечно історична дата в житті українців католиків Канади, Манітоби зокрема. Тоді поблагословлено церкву св. о. Ми-

колая, яка була завжди тим осередком, з якого проминувало наше релігійне і національне життя. Вона виконує свою світлу місію і сьогодні, хоч тепер Вінніпег має вже 10 українських католицьких церков-парохій, які станули їй до помочі, щоб розгортати й викінчувати ту працю, яку тому пів сторіччя почали переводити оо. Василіяни або ще перед ними світські духовники, що приїздили зі Старого Краю до Канади.

Про цю історичну і знаменну днину принесли були "Ле Кльош де Сент Боніфас", орган архієпископства і цілої церковної провінції Сент Боніфас, 1. лютого 1905 р. статтю п.з. "Тріумф єдності русинів-католиків у Вінніпегу". З цього повідомлення-статті багато користаю, щоб поділитися з нашими читачами про ті світлі хвилини з життя нашої спільноти в Канаді, що взаранні свого поселення ставила тривкі основи під дальший розвій нашого життя в новій країні. Цю хвилину автор допису називає подією великої ваги. Це справедливо, бо вона вказувала на розвій українського католицького середовища і на наставлення латинського Владик до українців католиків східного обряду, яке то наставлення наші відступники від Церкви стараються нераз представити в неправдивий, образ-

ливий і брехливий спосіб. В таких випадках найкраще дати слово документам. Моглітери на пожовклому папері є достовірніші, як різні міркування всіляких "знавців", навіть тоді, коли вони чваняться, що мають такий чи інший сам. Пропамятного ранку 46 років, тому зібралось коло півтори тисячі народу, щоб бути свідками благословення храму Вожого, твердині нашого релігійного життя.

1904-1905 роки — це часи коли серед української спільноти в Канаді гресували різні серафимські висланники, голосили свої гасла різні соціалістичні апостоли, увидахися поли російської місії. Одначе здоровий розум українського поселенця казав йому з недовірям глядіти на ті різні залицяння. Воно знало, що тільки своя католицька Церква і своє українське католицьке духовенство, яке вийшло зпід тих самих стріх, що й український поселенець на преріях канадійської землі, є його єдиними приятелями, дорадниками, опікунами й оборонцями. Правда, різні емісарі добились були деяких вислідів. Вони встигли були подекуди засіяти зерно недовіря до латинської Ієрархії, кажучи, що її шллю є латинщити і винародовити тих українців, що прибули до Канади. Але історія говорить щось зовсім протилежне. Хай

соромляться своїх тверджень всілякі лже-пророки, що ще й тепер стараються сіяти роздор у релігійній площині між українською громадою по цей бік океану!

Коло години 10-ої ранку, говорить хроніст, вийшла церковна процесія з хрестом напереді та всі вірні, щоб повітати надходячого Монс. Лянжевена зі своїм почотом. Так вони дійшли до презвітерії. Напроти процесії вийшов у церковних ризах о. Плятонід Філяс ЧСВВ, подаючи Архієпископові хрест до поцілунку. В тому часі Преосв. Аделяр поблагословив кадильніці і кадило, яким його обкаджували аж до входу церкви дякока і піддякока, одіті в дальматики. З подивом говорить нам хроніст з "Le Klyoш de Сент-Боніфас" про набожність наших людей, які підчас цієї церемонії були на дворі з відкритими головами, хоч тоді було 30 ступенів понижче зера.

При самому вході до церкви о. Філяс, за нашим давнім звичаєм, вручив Преосв. Лянжевену церковні ключі, яких він діткнувся на знак своєї духовної власті над парохіянами тої ж церкви. Крім цього привітали його українським звичаєм ще хлібом і сіллю, яких він теж доторкнувся. Підчас цієї церемонії зібраний зовні церкви нарід співав церковні і релігійні пісні. В хвилині, коли

відкрилися на всю величину двері святині, Преосв. Аделяр обернувся до вірних і промовив до них по англійски.

Очевидець записав його слова так: "Мої дорогі браття! В цій хвилині делекую Впр. о. Філяса, щоб він поблагословив цю церкву згідно з вашим обрядом. Цього я бажаю як архієпископ і митрополит та як оборонець, в потребі, руського обряду, для якого ця церква є виключно призначена". Цими словами латинський достойник неначе хотів ще раз підкреслити свої шляхетні заміри щодо українців католиків, які жили на його території і духові справи яких були йому повірені. Цими словами він наче давав відповідь пізнішим клеветникам, що французькі єпископи хотіли латинизувати чи французити наш нарід, що це все виссане з пальця. Честь поблагословити українську церкву, призначену для українських вірних, він передав у руки жертвенного місіонаря-піонера о. Плятоніда Філяса, пізнішого першого Протоігумена зреформованих оо. Василіян. Слова Преосв. Аделяра перевів на українську мову о. Філяс. І знову дає свою завагу хроніст такими словами: "Завважувалося задоволення на обличчях усіх".

По церемонії благословення церкви з захристії вийшов на церкву Преосв. Архієпископ

разом зі служителем, який йому подав свячену воду. Опісля Владика сів на приготованому до хвилини троні. Почалася співана Служба Божа, підчас якої прегарно співав церковний хор.

Хроніст передає свої враження з цієї Служби Божої в нашому обряді, яку він може вперше бачив у своєму житті, так: "Літургія св. Василя, яку скоротив св. Іван Хризостом, є насправду гарна, торжествена і наваяна побожністю. Це завважуємо, прислухуючися співам і церемоніям, що їх виконують священослужитель, диякон і піддиякон, як теж в участі вірних підчас Безкровної Жертви".

"Обкаджування престолу, таке численне підчас Літургії, малий вхід з Євангелією, пізніше великий вхід з хлібом і вином, численні знаки хреста, які роблять всі вірні підчас Богослужби, відспіванням "Вірною" всіма, спів священника, слова освячення — це все питома обрядові, що дає народові глибоку ідею догми про Пресвяту Євхаристію".

"Вся церемонія — пише він далі — тривала більше, як 3 години. І це скорочена Сл. Божа св. Іваном Золотоустим. Скільки ж часу потрібно на відправу, коли нарід співає Утреню і правиться Служба Божа св. Василя Великого! Направду — каже він з правди-

вим подивом — ці добрі люди відзначаються набожністю, яку слід назвати основною".

Гарна відправа у східному обряді відбувалася в своєму порядку. По Євангелії з проповіддю, звернувся до зібраних о. П. Філяс. Перед закінченням Сл. Божої промовив Преосв. Лянжевен. Він в архієрейському слові говорив про красу і силу католицької єдности, яка так гарно проявилася в цьому торжестві. Всі слухали слів Владика з незвичайною увагою, і на обличчях багатьох були слідні слези радості. Піснію останнього благословення на закінчення Літургії відспівав сам Преосвященний. Піднесений на дусі і глибоко вдоволений виходив нарід з церкви.

На закінчення хроніст дає ще таку замітку: "Добрий вислід цієї події матиме великий вплив у Вінніпегу і на колоніях. Це означає смерть для схиби і тріумф для єдности". Він не помилився.

Хай ця коротка стаття буде пригадкою про славне і героїчне минуле наших піонерів і хай вона пригадає живучим ще учасникам їх змагання й іdealізм! Хай вона буде теж для теперішнього і майбутнього покоління документом про творчу працю перших українських імiгрантів у Канаді та їх старання зберегти нашу спільноту для Бога і свого українського народу!

Українські назви шкіл у Манітобі

Вінніпег, столиця Манітоби, був тим містом, через яке переходили наші поселенці, які приїздили до Канади. В початках це були селяни-заробітчани, що в новій країні шукали кращого життя-буття і матеріального забезпечення своїх родин. Хто тільки їхав у Західну Канаду, мусів задержатися у Вінніпегу. Тому канадиські історички називають Вінніпег слушно брамою на Захід.

Про початки наших поселенців у Канаді маємо багато споминів, розкинутих у "Пропамятній Книзі," виданій українцями католиками в 1941 році, і по різних газетах, календарях та інших публікаціях. Є теж наукові праці, зродилася навіть знаменна повість Іллі Киріака "Сини Землі." Багато цікавих матеріалів криється ще в архівах іміграційного уряду в Оттаві та по архівах латинських єпископств, зокрема у Ст. Боніфас та оо. Облятів в Едмонтоні.

З неопублікованого досі звіту з 1899 р. одного місіонера-облята до Монс. Лянжевена, Архієпископа Ст. Боніфас, великого приятеля українців, довідуємося багато цікавого про тодішні часи й побут українських поселенців у Сифтоні, Веллей Ривер, Давфині, Рай-

дінг Мавтен, Стюартбурні, Ст. Норберт тощо. Це околиці, в яких жили пришельці з Галичини; великий відсоток їх становили українці. І так напр. в околиці озера Давфин на всім 400 родин було тоді 370 родин українців католиків. В околиці Стюартбурн жило тоді 250 наших українських католицьких родин.

Ці наші поселенці - піонери, як він пише, були характерні, тверді у вірі і ширі українці. Вони горнулися до катол. Церкви і мали глибокий змісл взаємодопомоги. З великим признанням, підкреслюючи їхні моральні вартості, говорить про наших поселенців цей місіонар-чужинець, якому доводилося працювати в початках між нашими людьми.

З особою Преосв. Аделяра Лянжевена в тісно повязаних багато сторінок з розвою церковно-релігійного і громадсько-національного життя українських поселенців, Преосв. Аделяр бачив ясно, що майбутнє його дієцезії в молоді, у вихованні нового молодого покоління. Тому багато у своїй єпископській праці присвятив шкільному питанню. Його батьківське серце охоплювало всіх мешканців католиків у його дієцезії, якої національності

вони не були б. А було їх багато.

Український поселенець, що прибув до Канади, був у початках полишений сам собі. Своїх священників-місіонарів, що йшли б крок у крок з ним, не було. Однак з часом покращало. Тоді український імігрант, вірне дитя батьківським традиціям і прагдній вірі, почав оформлювати те, що здобув своїми піонерськими руками.

Український фармер чи робітник теж добре розумів, що його майбутнє лежить у вихованні молоді. Тут і там освоюються приватні школи. Щоб допомогти українським поселенцям, Монс. Лянжевен домагається від влади назначити інспектора-організатора публичних шкіл, якого розуміло б населення і який розумів би поселенців.

Де тільки були наші люди в більшому числі, там зараз старалися вони створити свою школу. З листи шкіл у Манітобі, датованої 10. червня 1910 р., яку підготував для архієпископської канцелярії у Ст. Боніфасу П. Бадерський, інспектор-організатор публичних шкіл, довідуємося, що на 82 школи в Манітобі 33 з них мали українські назви.

Ці назви є різного характеру. Одні є перенесенням назви місцевости чи околиці, з якої

походили наші люди, інші подають імена славних українських людей, ще інші назви українських рік чи країни тощо.

Назви шкіл, що є повторенням місцевостей чи околиць, з яких походили наші люди: Бахман, Бендери, Борщів, Галич, Комарно, Коломия, Королівка, Косів, Львів, Лемберг, Луківці, Мельниця, Скала, Станіслав, Стрий, Тереховля (16).

Школи з іменами наших славних людей чи місць: Володимир, Січ, Тарас, Шевченко (4).

Школи з іменами українських рік: Дністер, Збруч (2).

Школи з назвами країни: Буковина, Поділля, Рутенія, Україна (4).

Школи з іншими назвами: Ардан, Город, Гранко, Замок, Роза, Свобода, Червона (7).

Ще треба додати, що в тих околицях у Манітобі, де наші люди дали такі назви своїм школам, вони походили з Галичини й Буковини. Багато з цих назв має вже нині тільки історичну-архівальну вартість.

Іх шкіл вже нема, або їх заступили іншими, і тоді щезли їх українські назви.

Хай же ця коротка нотатка про працю наших поселенців-піонерів у теперішнє 60-річчя залишиться документом, який говоритиме майбутнім поколінням про любов і привязання українського піонера до свого рідного! Це одночасно доро-

говказ для теперішніх і май- бань своїх попередників, а
бутніх українських поколінь у йшли далі їх слідами та за їх
Канаді, щоб не цуралися над прикладом.

* * * * *

З М І С Т

Вступне слово	Стор. 3
Меморіал Монс. Аделяра Лянжевена	Стор. 5
Візитачійна поїздка о. В. Жолдака	Стор. 14
Благословення церкви св. о. Миколая	Стор. 25
Українські назви шкіл у Манітобі	Стор. 29

ЧИТАЙТЕ І ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

"КАТОЛИЦЬКУ АКЦІЮ"

Місячний орган Централі Українців Католиків
Західної Канади.

Річна передплата тільки \$1.00

Адреса така:

"Catholic Action" 10967 - 97th St., Edmonton, Alberta

Ціна цієї книжечки 25 цт.